

GELENEKSEL-TAMAMLAYICI
ÖLÇME ve
DEĞERLENDİRME
TEKNİKLERİ

ÖĞRETMEN EL KİTABI

Mehmet BAHAR
Zekeriya NARTGÜN
Soner DURMUŞ
Bayram BIÇAK

8. Baskı

Prof. Dr. Mehmet BAHAR - Prof. Dr. Zekeriya NARTGÜN
Prof. Dr. Soner DURMUŞ - Prof. Dr. Bayram BIÇAK

GELENEKSEL-TAMAMLAYICI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ ÖĞRETMEN EL KİTABI

ISBN 978-9944-919-22-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2009, Ankara

8. Baskı: Eylül 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Son otuz yıl içerisinde eğitimcilerin öğrenme, öğretme ve değerlendirme kavramlarına yükledikleri anlamlar konusunda ciddi tartışmalar ve değişimler olmuştur. Bu değişimlere paralel olarak öğrenmenin öznel bir olay olduğunu ve bilginin aktif biçimde yapılandırıldığını ifade eden öğrenci merkezli yaklaşımlar da, öğretmeni her şeyi bilen lider, kaynak kişi pozisyonundan, rehber ve kolaylaştırıcı pozisyonuna taşımıştır. Ölçme değerlendirme ise öğrenme ve öğretmeyi belirleyen noktadan öğrenme ve öğretmeyi geri bildirimlerle besleyen ve geliştiren noktaya hareket etmiştir. Bu değişim, gelişmiş ülkelerin hemen hepsinin öğretim programlarına yansımıştır. Ülkemiz de bu gelişmelerin dışında kalamayacağı için özellikle son on beş yıl içerisinde öğretim programlarının geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Bu kitap öğretim programları ile ilgili olarak başlayan geniş tabanlı değişim hareketinin ölçme ve değerlendirme boyutunu aydınlatılabilmek amacıyla hazırlanmıştır. Hem geleneksel hem de tamamlayıcı ölçme ve değerlendirmeye odaklanılmıştır. Kitapta, anlatılan her tekniğin teorik altyapısı ve hazırlanışı verildiği için ilk ve ortaöğretimdeki her derste rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca bu kitap öğretmen adayları, öğretmenler ve öğretim elemanları için referans kitabı niteliğindedir.

İÇİNDEKİLER

Ön söz.....	Sayfa No: iii
İçindekiler	v
Giriş.....	xi

birinci bölüm

Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar ve Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitim Sistemi İçindeki Kullanılış Amaçları (ss: 1 – 12)

Temel Kavramlar	1
Ölçme	1
Değerlendirme	3
Sınav ve Test	5
Değişken	5
Ölçek	6
Ölçmede Birim	8
Ölçmede Sıfır Noktası	9
Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitim Sistemi İçindeki Kullanılış Amaçları	10

ikinci bölüm

Ölçme Araçlarının Yapısal Nitelikleri (ss: 13 – 19)

Güvenirlilik	14
Geçerlik	16
Güvenirlilik ve Geçerlik Arasındaki İlişki	17
Yanlılık	19
Kullanışlılık	19

üçüncü bölüm

Ölçme Aracı Hazırlama Süreci (ss: 21 – 23)

Ölçme Aracı Hazırlama Süreci	21

dördüncü bölüm

Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri (ss: 25 – 48)

Yazılı Yoklamalar	26
Yazılı Yoklama Sorularını Hazırlarken Dikkat Edilecek Hususlar	27
Yazılı Yoklama Soru Örnekleri	28
Avantajları ve Sınırlılıkları	29
Kısa Cevaplı Sorular	31
Tekniğin Avantajları	34

Tekniğin Sınırlılıkları.....	34
Doğru-Yanlış Soruları.....	34
Kullanım Amaçları.....	35
Çoktan Seçmeli Test.....	37
Çeldiricilerin Hazırlanması	41
Çeldirici Yazarken Uyulması Gereken Hususlar	41
Avantajları	42
Sınırlılıkları	43
Eşleştirme Soruları.....	44
Geliştirirken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	47
Avantajları	48
Sınırlılıkları	48

beşinci bölüm

Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme

(ss: 49 – 142)

Puanlama Anahtarları	50
Analitik ve Bütüncül Puanlama Anahtarları	51
Puanlama Anahtarları Geliştirme Aşamaları	55
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç (TDA)	57
Puanlama ve Yorumlama.....	58
TDA Tekniğinin Avantajları	61
TDA Tekniğinin Sınırlılıkları	62
Yapılandırılmış Grid	62
YG Tekniğinin Hazırlanışı	62
Puanlama ve Yorumlama.....	64
YG Tekniğinin Avantajları.....	67
YG Tekniğinin Sınırlılıkları.....	68
Kelime İlişkilendirme Testleri.....	68
Uygulama.....	68
Tekniğin Ölçme Değerlendirme Amaçlı Kullanılması	70
Tekniğin Bir Tanı Aracı Olarak Kullanımı	71
Tekniğin Avantajları.....	75
Tekniğin Sınırlılıkları.....	75
Portfolyo.....	75
Portfolyo Türleri.....	75
Portfolyoyu Sınıfa Tanıtma.....	77
Portfolyonun Bölümleri ve İçerebileceği Materyaller.....	77
Portfolyoların Değerlendirilmesi	78
Portfolyoların Avantajları	81
Portfolyoların Sınırlılıkları	82
Proje.....	82
Uygulama	82
Proje Değerlendirme	88
Performans Değerlendirme	93
Performans Görevleri.....	94
Tekniğin Avantajları.....	104
Tekniğin Sınırlılıkları.....	104
Problem Çözme	104

Bir Değerlendirme Aracı Olarak Problem Çözme	104
Problem Çözme Becerisinin Değerlendirilmesi	110
Gözlem Tekniği	115
Kavram Haritası	122
Kavram Haritaları Nasıl Hazırlanabilir?	122
Kavram Haritalarının Bir Ölçme Değerlendirme Aracı Olarak Kullanımı	127
Tekniğin Avantajları	129
Tekniğin Sınırlılıkları	129
Görüşme (Mülakat) Tekniği	130
Görüşme Tekniğinin Yapısı	130
Uygulama Adımları	131
Kullanımına İlişkin Öneriler	132
Analiz	133
Tekniğin Avantajları	134
Tekniğin Sınırlılıkları	134
Öğrenci Değerlendirmelerinin Ölçme Değerlendirme Sürecine Katılması	134
Öz Değerlendirme	136
Akran Değerlendirmesi	138
Grup Değerlendirmesi	139

altıncı bölüm

Zaman Kazandırıcı Sınıf İçi Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri

(ss: 143 – 151)

Anlık Test	144
Ön Bilgilerin ve Kavram Yanılgılarının Kontrol Listesi	145
Hafıza Matrisi Testi	146
Sınıf Kanısını Tespit Testi	147
Öğrenci Düzeyi Kontrol Listesi	147
Tek Cümleyle Özetleme Tekniği	148
Avantaj/Dezavantaj Listeleme Tekniği	149
Temel Kuralları Belirleme Tekniği	150
Uygulama Kartları Tekniği	151

yedinci bölüm

Duyuşsal Özellikler ve Bunların Ölçülmesi

(ss: 153 – 160)

Duyuşsal Alanın Sınıflanması ve Bu Sınıflamaya Uygun Hedef ve Davranış (Kazanım) Yazma	154
Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesinde Yaşanan Eksiklikler	157
Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi	158

sekizinci bölüm

Temel İstatistikler ve Not Verme (ss: 161 – 175)

Ölçme ve İstatistik İhtiyacı.....	161
Ölçme ve İstatistik İlişkisi	162
Verilerin Düzenlenmesi	165
Merkezi Eğilim İstatistikleri (Ölçüleri).....	166
Dağılım İstatistikleri (Ölçüleri)	167
Dağılımların Yapısı.....	170
Standart Puanlar	171
Not Verme.....	173
Tamamlayıcı Ölçme Sonuçlarının Değerlendirmeye Katılması	175

dokuzuncu bölüm

Testlerin Kullanımına İlişkin Etik İlke ve Standartlar (ss: 177 – 181)

Yeterlik İlkesi.....	178
Gizlilik İlkesi	179
Test Güvenirliği İlkesi	180
Test Yorumlama İlkesi.....	180
Test Yayımlama İlkesi	180
Sonuç.....	181

Ekler

EK-1	: Öykü Yazma Becerisi Değerlendirme Ölçeği	184
EK-2	: Dili Kullanma Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Grup Ölçeği)	185
EK-3	: Grafik Okuma Değerlendirme Ölçeği	186
EK-4	: Drama Becerileri Değerlendirme Ölçeği	187
EK-5	: Yazma Becerileri Değerlendirme Ölçeği	188
EK-6	: Konuşma Performansı Değerlendirme Ölçeği	189
EK-7	: Okuma Alışkanlıkları İzleme Ölçeği	190
EK-8	: Okuma Alışkanlıkları Ebeveyn İzleme Formu	191
EK-9	: Görsel Sunu Becerileri Değerlendirme Ölçeği	192
EK-10	: Dinleme Becerileri Değerlendirme Ölçeği	193
EK-11	: Matematik Dersine Yönelik Tutum Ölçeği	194
EK-12	: Problem Çözme Değerlendirme Ölçeği	195
EK-13	: Problem Çözme Puanlama Ölçeği	196
EK-14	: Üst Düzey Düşünme Beceri İzleme Ölçeği	197
EK-15	: Problem Çözme Becerileri Öz Değerlendirme Ölçeği	198
EK-16	: Fen ve Teknoloji Dersi Genel Öğrenci İzleme Ölçeği	199
EK-17	: Deney Süreci Kontrol Listesi	200
EK-18	: Fen ve Teknoloji Laboratuvar Raporu Dereceleme Ölçeği	201
EK-19	: Fen ve Teknoloji Dersi Tutum Ölçeği	202
EK-20	: Türkçe Dersi Tutum Ölçeği	203
Kaynakça	.....	205
Yazarlar Hakkında	.....	211

Tablolar Listesi

Tablo 4.1	: <i>Düşük Seviyeli Kazanımların Ölçülmesine Uygun Kısa Cevaplı Soru Örnekleri</i>	33
Tablo 4.2	: <i>Doğru / Yanlış Soru Tiplerinin Niteliğini Arttırmaya Yönelik Kontrol Listesi</i>	35
Tablo 4.3	: <i>Doğru/Yanlış Test Tekniği Soru Örnekleri</i>	36
Tablo 4.4	: <i>Olası İfadeler ve Bunların Karşılıkları</i>	46
Tablo 5.1	: <i>Çevre Konularında Yapılan KİT Frekans Tablosu</i>	72
Tablo 5.2	: <i>Portfolyo Değerlendirme Formu</i>	80
Tablo 5.3	: <i>Portfolyo için Öğretmen Değerlendirme Formu</i>	81
Tablo 5.4	: <i>Proje Çalışma Konusu Örnekleri</i>	84
Tablo 5.5	: <i>Matematik veya Fen ve Teknoloji Projeleri İçin Bütüncül Puanlama Ölçeği</i>	88
Tablo 5.6	: <i>Proje Değerlendirme Kriterleri</i>	89
Tablo 5.7	: <i>Kavram Haritasını Sunma Yolları</i>	125
Tablo 5.8	: <i>Kavram Haritası İçin Bütüncül Puanlama Ölçeği</i>	129
Tablo 7.1	: <i>4-8. Sınıf Düzeyi İçin "Tutum ve Değer" Kazanımları</i>	156
Tablo 8.1	: <i>Ölçekler ve Özellikleri</i>	164

Şekiller Listesi

Şekil 5.1	: TDA Tekniğinin Temel Yapısı	57
Şekil 5.2	: Elektrikle Yükleme Konusunda Bir TDA Örneği	60
Şekil 5.3	: Fen ve Teknoloji Dersi (6. Sınıf) Hücre Konusu ile İlgili Bir Örnek	61
Şekil 5.4	: YG Tekniğinin Temel Yapısı	63
Şekil 5.5	: Frekans Tablosundan Hazırlanan Kavram Ağı Haritası	74
Şekil 5.6	: Bir Fen ve Teknoloji Projesi Poster Düzenlemesi	87
Şekil 5.7	: Öğrenci Gözlem Bilgi Kartı	115
Şekil 5.8	: Besin Zinciri Konusunda Bir Kavram Haritası	123
Şekil 5.9	: Merkezden Uçlara Hiyerarşiyi Gösteren Kavram Haritası	123
Şekil 5.10	: Merkezden Uçlara Sayılarla İlgili Kavram Haritası	124
Şekil 5.11	: Kavram Haritası Değerlendirme Modeli	128
Şekil 5.12	: Öğrencilerin Uykuda Olma (Dormant) Kavramını İncelemek İçin Kullanılabilecek Resimler	131
Şekil 8.1	: Ölçeklerin Sıralanışı ve Kapsayıcılık Durumu	163
Şekil 8.2 a	: Normal Dağılım	170
Şekil 8.2 b	: Normal Dağılım	170
Şekil 8.3	: Basık ve Sivri Dağılım	171
Şekil 8.4 a	: Sağa Çarpık Dağılım	171
Şekil 8.4 b	: Solu Çarpık Dağılım	171
Şekil 8.5	: Z ve T Standart Puanlar	173

GİRİŞ

Değerli öğretmenler,

Yirminci yüzyılın sonları ve içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler çağdaş bir toplumun ihtiyacı olan insan gücü konusunda büyük değişmelerin oluşmasına sebep olmuştur.

Endüstri çağı olarak adlandırılan 20. yüzyılda bireylerin büyük bir çoğunluğu için temel okuma ve aritmetik becerilerine sahip olmak yeterli sayılmıştır. Ancak içinde bulunduğumuz bilgi çağının gerektirdiği insan tipi için bu beceriler oldukça yetersiz kalmıştır. Bilimsel tutum ve davranışlara sahip olmak, araştırmacılık, yaratıcılık, eleştirel düşünme becerisi, problem çözme becerisi, analiz ve sentez yeterliği, kaynakları yerinde ve zamanında kullanabilmek, sağlıklı iletişim kurabilmek, bilginin nereden nasıl elde edilebileceğini bilmek, karmaşık ilişkileri algılayabilmek, teknolojik araç ve gereçlerden yararlanabilmek bir gereklilik ve zorunluluk haline gelmiştir.

Var olan eğitim sistemlerinin belirtilen insan tipini yetiştirmekten uzak olduğu düşüncesinden hareketle bilgi çağının gerektirdiği özelliklerle donanmış birey yetiştirme çabaları, "eğitimde reform" çalışmalarını beraberinde getirmiş ve bu çerçevede birçok ülke eğitim sistemlerinde, öğretim programlarının yeniden oluşturulmasından tutun da okul ve sınıfların yeniden yapılandırılmasına kadar köklü değişiklikler yapmıştır.

Bu durum, bir yandan eğitim sistemi içinde önemli bir işleve sahip olan ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yüklenen anlamın değişmesine sebep olurken, diğer yandan sistem içinde kullanılan ölçme ve değerlendirme tekniklerinde de önemli değişikliklerin oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Eğitim sistemlerinde reform hareketlerinin yaşandığı bütün ülkelerde, reform hareketlerinin amacına ulaşması ancak ve ancak yeniliğe açık, bilimsel bilgiyi araştıran ve öğrendiklerini eğitim öğretim uygulamaları çerçevesinde öğrencilerinin gelişimi için kullanan öğretmenlerle gerçekleşmiştir.

Bu noktadan hareketle Türk Milli Eğitim Sistemi içinde yeniçağın gerektirdiği insan tipini yetiştirme sorumluluğunu üzerine alan siz değerli öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir.

Öğretmen el kitabı biçiminde düzenlenen bu kaynak kitabın, eğitim-öğretimde önemli bir yeri olan ölçme ve değerlendirme uygulamaları konusunda siz değerli öğretmenlerimize rehberlik edeceğini; yenilikleri, değişimi ve gelişimi daha hızlı bir biçimde görmeyi sağlayacağını ve sunulan tekniklerin kullanılması sayesinde eğitim öğretim uygulamaları için düzenleyeceğimiz ortamın daha renkli bir konuma geleceğini umut etmekteyiz.

Kullanıcıya Not: Ölçme ve değerlendirmede yeni tekniklerle ilgili bu kitabı okumaya başlamadan önce lütfen aşağıda verilen soruları ayrı ayrı cevaplayınız. Kitabı okuduktan sonra cevaplarınızı tekrar gözden geçiriniz. Görüşlerinizde bir değişme olup olmadığını irdeleyiniz.

- i) Ölçme ve değerlendirmenin neden gerekli olduğunu düşünerek aklınıza gelen sebepleri maddeler halinde sıralayınız. En iyi nedeni seçip onu kısa bir yazılı tartışmada savununuz.

- ii) Sizce yapıcı bir değerlendirme nedir? Derslerde yaptığınız ölçme değerlendirme etkinliklerinin yapıcı olduğunu düşünüyor musunuz? Kullandığınız bu tekniklerin ne gibi avantajları ve dezavantajları var?
- iii) Tamamlayıcı, otantik veya performans dayalı değerlendirme kavramları sizlere neyi çağırıyor? Bu değerlendirme biçimlerine örnekler verebilir misiniz?
- iv) Sınıf içi etkinlikleri dikkate aldığımızda değerlendirme sadece öğretmenin yapması gereken bir etkinlik mi yoksa bu süreçte öğrencinin kendini değerlendirmesi veya grup değerlendirmeleri de rol oynamalı mı?
- v) Ölçme ve değerlendirme sadece sizin inisiyatifinize bırakılan bir konuma getirilseydi öğrencilerinizin öğrenmelerini nasıl değerlendirirdiniz? (Ortaöğretim kurumlarına ve üniversiteye yerleştirme sınavları da dahil olmak üzere)

Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar ve Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitim Sistemi İçindeki Kullanılış Amaçları

Bu bölümde, eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları kapsamında ele alınabilecek temel kavramlar ile ölçme ve değerlendirmenin eğitim sistemi içindeki kullanılış amaçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

TEMEL KAVRAMLAR

Ölçme

Ölçme, en geniş anlamda “belli bir niteliğin gözlemlenerek gözlem sonuçlarının sayı ya da sembollerle ifade edilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Turgut, 1990). Bu tanımdan hareketle bir bireyin göz renginin ne olduğunu, boy uzunluğunun kaç cm olduğunu, kütesinin kaç kilogram olduğunu, kaç yaşında olduğunu, genel yetenek testinden kaç puan aldığını, fizik testinden kaç puan aldığını, belli bir derse karşı tutumunun hangi düzeyde olduğunu, hangi mesleki alanlara ilgisinin bulunduğunu, ne gibi kişilik özelliklerine sahip olduğunu belirleme işi ölçmeye örnek olarak verilebilecek durumlardır.

Geleneksel-Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri Öğretmen El Kitabı

Verilen örnekler dikkate alındığında ölçmeye konu olan niteliklerden bazılarının (uzunluk, kütle vb) doğrudan ölçülebilir bir nitelik taşıdığı, bazılarının ise (yetenek, başarı, tutum, ilgi, kişilik vb) dolaylı yollarla ölçülebileceği görülmektedir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde ölçmeyi doğrudan ve dolaylı ölçme olarak iki türde ele almak mümkündür (Tekin, 1993).

Doğrudan ölçme: Ölçmeye konu olan özelliğin kendisiyle aynı türden bir araçla ölçülmesi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, uzunluğun metre adı verilen bir başka uzunlukla ölçülmesi veya bir cismin kütesinin kefeli terazi-de yine bir kütle aracılığıyla ölçülmesi doğrudan ölçme uygulamaları kapsamında düşünülebilecek ölçme işlemleridir. Doğrudan ölçme uygulamaları daha çok fiziksel özelliklerin ve fen bilimleri kapsamındaki birtakım niteliklerin ölçülmesinde karşımıza çıkmaktadır.

Dolaylı ölçme: Ölçülen özelliğin, doğrudan ölçülemeyerek, kendisiyle ilişkili olduğu düşünülen başka özellikler aracılığıyla ölçülmesi biçimindeki ölçme uygulamalarıdır. Eğitimde ölçmeye konu olan başarı, yetenek, kişilik, ilgi, tutum vb özelliklerin tamamı ancak ve ancak dolaylı yollarla ölçülebilmektedir.

Dolaylı ölçme, aşağıda sunulan örnekle (başarının ölçülmesi) açıklanmaya çalışılmıştır.

Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki başarı düzeylerini belirlemek isteyen bir öğretmen öncelikli olarak öğrencilerinin ilgili dersteki başarı düzeylerinin göstergesi sayılabilecek birtakım işaretçiler belirler (Bu işaretçiler genelde öğrencilerde bulunmasını istediğimiz istedik niteliklerdir. Bu istedik nitelikler eski öğretim programlarında hedefler ve davranışlar, yeni öğretim programlarımızda ise “kazanım”lar adıyla anılmaktadır). Daha sonra öğrencilerinin ilgili ders kapsamındaki kazanımlara (özellikle de kritik kazanımlara), ne düzeyde sahip olduklarını, kazanımların yapısına uygun olan ölçme tekniklerini seçmek ve uygulamak suretiyle belirler. Elde edilen değerleri ise öğrencilerinin o dersteki “başarı” düzeyleri olarak kabul eder.

Örnekte başarı, öğrencilerin ilgili dersin kritik kazanımlarına sahip oluş düzeyleri dikkate alınmak suretiyle belirlenmiştir. Yani başarı dolaylı yollar-dan ölçülmüştür. Yapılan ölçmenin dolaylı olmasının sebebi ise öncelikle dersteki başarının göstergesi sayılabilecek birtakım kazanımların belirlenmesi daha sonra da bunların uygun ölçme teknikleriyle ölçülmeye çalışılmış olunmasıdır.

Dolayısıyla “ölçme” eğitim süreci içinde özellikle öğrenciler hakkında verilecek kararlara dayanak oluşturacak bilgileri elde etmemizi sağlaması bakımından oldukça önemli bir yere sahip olmakla birlikte uygulamaları bakımından oldukça zor ve dikkat edilmesi gereken bir yapıya sahiptir.

Değerlendirme

Değerlendirme “ölçme sonuçlarının bir ölçütle karşılaştırılması sonucunda bir değer yargısına (karara) ulaşma işi” olarak tanımlanmaktadır (Turgut, 1990). Değerlendirme kavramının tanımı incelendiğinde üç temel öge göze çarpmaktadır. Bunlar: i) ölçme sonucu, ii) ölçüt, iii) karar’dır. Bu yönüyle incelendiğinde değerlendirmenin ölçmeyi de içine alan oldukça geniş kapsamlı bir kavram olduğu görülmektedir.

Böyle olmakla birlikte ölçme ve değerlendirme yanlış bir biçimde birbirini yerine kullanılagelmektedir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme kavramları aşağıda sunulan iki örnekle açıklanmaya çalışılmıştır.

Örnek 1: Ahmet kış aylarında karlı ve yağmurlu zamanlarda giymek üzere bir bot almak istemektedir. Ahmet alacağı botun fiyatının, renginin, kalitesinin ve biçiminin ne olacağını önceden tasarlar (ölçütler). Bu amaçla mağazaların ayakkabı reyonlarını gezmeye, botları incelemeye ve satıcıdan bilgi almaya başlar (ölçme). Daha sonra yaptığı gözlemler ve aldığı bilgilerle önceden tasarlamış olduğu ölçütleri karşılaştırarak botu alma ya da almama kararı verir (değerlendirme).

Örnek 2: Ahmet Öğretmen sınıfındaki öğrencilerin matematik dersindeki başarıları hakkında karar vermek amacıyla 30 puan üzerinden 1 vize, 40 puan üzerinden 1 final sınavı yapmış ve ayrıca da öğrencilerin her birinden 30 puan karşılığında bir dönem projesi istemiştir (ölçme). Öğrencilerin her birinin dönem sonu itibarıyla topladığı puanları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara gönderilen ders geçme kriterleriyle (ölçüt) karşılaştırmış ve her bir öğrenci için başarılıdır-geçti (geçer, orta, iyi, pekiyi gibi) ya da başarısızdır-kaldı kararı almıştır (değerlendirme).

Görüldüğü üzere değerlendirme, bir karar verme işi olup ölçme ve ölçütü de kapsamaktadır.

Eğitim sistemi içinde öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, programlar, okullar vb hakkında verilecek kararlar ve bunların doğru ve isabetli olması gerektiği dikkate alındığında değerlendirmenin ne denli büyük bir öneme sahip olduğu açık bir biçimde görülmektedir.

Değerlendirmenin, özellikle öğrencilerle bağlantılı olarak, eğitim sistemi içinde kullanış amaçlarına bakıldığında üç farklı değerlendirme türü karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: i) Tanılayıcı değerlendirme (diagnostic assessment), ii) Biçimlendirici değerlendirme (formative assessment) ve iii) Düzey belirleyici değerlendirme (Summative assessment) dir (Torrance ve Pryor, 1998; Atkin, 2001). Belirtilen değerlendirme türleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.